

THE ROLE OF ANTONYMS IN BULGARIAN LANGUAGE TRAINING FOR DENTAL MEDICINE STUDENTS

Zlatka Taneva

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Department for Language and Specialized Training,
zlatkataneva58@gmail.com

Blagoy Ayvazov

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Department for Language and Specialized Training
blagoy_ayvazov@yahoo.co.uk

Abstract: The current topic on the role of the antonyms in the Bulgarian language training of dental medicine students is based on observations conducted in three groups in the specialty, first and second years respectively. When communicating with Bulgarian patients students have to use words of the opposite meaning, to specify a particular problem in determining the dental status of the patient. The choice of antonyms is mandatory for determining the degree of sensations, sensitivity of the tooth to hot or cold, sensations during the mastication of solid or soft food, treated and untreated caries, in necrotic or vital teeth, sharp or dull pain, in an intact or broken filling, in slow or fast chewing of food, and many others. We present the results of the survey, analyzing them and offering guidelines for future research in the field of antonymy and synonymy in the Bulgarian language.

In the course of the study, we are reviewing the idea of opposition with the ancient philosophers, referring to Heraclitus, Pythagoras and Hegel, and more precisely the concept of the opposite, as an expression of duality.

We also refer to the views of modern linguists who explore and classify antonyms. In the Bulgarian language learning process, we consider the partial opposition of the lexemes by showing examples from the practice of dental students. In part, we also consider incomplete (near) antonyms, the use of which is also found in students' work. We draw attention to distinguishing the role of antonyms in artistic literature and in scientific styles. We investigate the use of antonyms in the determination of temporal and spatial relations, indicating a common seme. Of course, not every concept or phenomenon has a precise antonym. We point out examples in which the use of one lexeme in an anonymous pair calls for the opposite. We note that the same opposing couple breaks their semantics into different linguistic situations. The present work is abundant with examples from the "Bulgarian language textbook for foreign students" 2018, which is used in the direct work of Bulgarian language teachers for training in the second year when introducing specialized texts on dental medicine

A semantic analysis of the examples is made, indicating the degree of opposition in the respective antonymous pair.

The aim of the study is to assist students in their practice with Bulgarian patients, especially when working with children, as the antonyms play a significant role in determining the dental status and the history of patients.

Keywords: antonymy, dental medicine, lexicology

РОЛЯТА НА АНТОНИМИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК НА СТУДЕНТИ ПО ДЕНТАЛНА МЕДИЦИНА

Златка Танева

Медицински университет – Пловдив, България, Департамент за езиково и специализирано обучение, zlatkataneva58@gmail.com

Благой Айвазов

Медицински университет – Пловдив, България, Департамент за езиково и специализирано обучение, blagoy_ayvazov@yahoo.co.uk

Настоящата тема за ролята на антонимите в обучението по български език на студенти по дентална медицина се базира на проведени наблюдения в три групи по специалността, съответно в първи и във втори курс. При общуване с български пациенти на студентите се налага да използват думи с противоположно значение, за да конкретизират специфичен проблем при определяне зъбния статус на пациента. Изборът на антоними е задължителен за маркиране на „степен на сетивните усещания при допир на зъба с топло и студено, при обработка на твърда или мека храна, при лекувани и нелекувани кариеси, при мъртви или живи зъби, при остра или тъпа болка, при здрава или счупена пломба, при бавно или бързо сдъвкана храна и

много други“. Изнасяме резултатите от проведената анкета, като ги анализираме, и предлагаме насоки за бъдещи изследвания в областта на антонимията и синонимията в българския език.

В хода на изследваната тема правим преглед на идеята за противоположността още при древните философи, визирайки Хераклит, Питагор и Хегел, и по-точно концепцията за противоположното, като израз на двойствеността.

Позоваваме се също така и на становищата на съвременните езиковеди, които изследват и класифицират антонимията. В процеса на обучение по български език разглеждаме частичното противопоставяне на лексемите, като показваме примери от практиката на студенти стоматолози. Отчасти се спираме и на непълните антоними, чиято употреба също се среща при работата на студентите. Обръщаме внимание на разграничаване ролята на антонимите в художествената литература и в научния стил. Изследваме употребата на антоними при определяне на временни и пространствени отношения, като се посочва обща сема. Разбира се, не всяко понятие или явление има точен антоним. Посочваме примери, в които употребата на една лексема в антонимната двойка извиква представа за противоположното. Отбелязваме, че една и съща противоположна двойка разчупва семантиката си в различни езикови ситуации. Настоящата работа изобилства с примери от „Учебник по български език за чуждестранни студенти“, 2018г., който се използва в пряката работа на преподавателите по български език за обучение във втори курс при въвеждане на специализирани текстове по дентална медицина. Прави се семантичен анализ на примерите, като се посочва степента на противоположност в съответната антонимна двойка.

Целта на изследването е да подпомогне студентите в практиката им с български пациенти и особено работата с деца-пациенти, тъй като при определяне на зъбния статус и на анамнеза на пациенти, антонимите играят значителна роля.

Ключови думи: антонимия, дентална медицина, лексикология

1. УВОД

В изследването акцентираме върху необходимостта от изучаване на антонимите в българския език от англоезични студенти по дентална медицина. За двете години на обучение студентите имат хорариум от 480 часа. В рамките на практическите упражнения те се запознават с антонимите в българския език, като се включват всички части на речта. Учебниците по стоматология представят редица антонимни двойки, чието разпознаване е необходимо в практиката на бъдещите дентисти.

2. АНТОНИМИТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК НА СТУДЕНТИ ПО ДЕНТАЛНА МЕДИЦИНА

Антонимите, или думи с противоположно значение, са предмет на лингвистичен анализ сравнително отскоро. По данни от „Речник на антонимите в българския език“, българската лексикална система включва около 5 000 лексеми в антонимни отношения. По своята същност антонимията представлява асоциация на контраста, отразяваща значими различия на еднородни по своя характер предмети, явления, действия, качества и признаци.

Още в самото начало е необходимо да отбележим, че изучаването на антоними в процеса на усвояване на български език от чуждестранни студенти по специалност дентална медицина, е насочено не само към обогатяване на речниковия състав, но и към маркиране на понятия, свързани с практиката им на лекари-дентисти. Примери като „долни и горни резци“ и „постоянни и временни зъби“ се причисляват към професионалната лексика, но заедно с това възпроизвеждат ефекта на противоположното.

Контрастът, противопоставящ две понятия, е бил обект на интерес още във времето на древните философи. Антоними като „тъмнина и светлина“ и „добро и зло“ подпомагат идеята за целокупност, което е началото на философията. Още Хераклит изказва „дълбоките“ думи, че „истинното съществува само като единство на противоположностите“, така например, посочва той „медът е сладък и горчив“, т. е. противоположното съществува в едно и също. За Хераклит безкрайното е израз на чистата противоположност. При Питагор първото определение е единството изобщо. Другото определение е двойствеността - появява се противоположността или противоположността е определена двойственост. Изобщо, възприемането на противоположността като съществен момент на абсолютното, води началото си от питагорейците. Посочват се десет противоположности, до които могат да се отнасят всички неща. /“ граница и безкрайно, нечетно и четно, единство и множество, дясно и ляво, мъжко и женско, неподвижно и движещо се, право и криво, светлина и тъмнина, добро и зло, квадрат и паралелограм“/

В изложението си питагорейците посочват, че онова, което се намира в противоположност, няма среда /например: „болест и здраве“ и „живот и смърт“/, а онова, което е в отношение, има среда. Те казват, че „за

да стигне до своето противоположно, чисто противоположното преминава през нулата“. Според тях чисто противоположното има своята реалност в единството, но тогава то вече престава да бъде противоположно. В тези древни времена природата на противоположностите не се разглежда, но същественото е, че те са осъзнати.

Днес не бихме могли да си представим нито една наука без числата, по-точно без философията на числата. Така например в денталната медицина те имат съществено значение. При темата за млечни и постоянни зъби, чрез онагледяване се посочва мястото на първите и вторите кътници при горните зъби и съответно мястото на вторите и първите кътници при долните зъби.

За питагорейците числата са чисти понятия /„единство, двойственост и противоположност между единицата като граница и неопределената двойственост, те са нещо общо, което съществува само чрез отношението си към своето противоположно или в което определеността е същественото.“/

По-късно Хегел посочва, че нещо е определено дотолкова, доколкото „е встъпило в единство със своето противоположно“.

Съвременните езиковеди представят антонимите в специални лингвистични издания, като особено място заема речникът на антонимите.

Тук се изследват както еднокоренните, така и разнокоренните антоними.

Тези речници се актуализират, като се въвеждат нови антонимни двойки, а някои от тях показват йерархията на антонимите, като се маркира и доминантната антонимна двойка. Някои издания систематизират и непълните антоними, квазиантонимите.

Въпреки че антонимите означават взаимоизключващи се понятия, често се употребяват заедно, за да се постигне стилистичен ефект, най-често в художествения стил. В научната литература не се търси експресивен контраст, а в нашия пример - конкретика на здравния статус на пациента, /нервът на кътника е умъртвен, нервът на кътника е жив, /или/ пациентът има стара пломба на горен десен кътник и съвсем нова пломба на долен ляв кътник./

В денталната медицина при поставяне на диагноза гингивит се установява, че венците са възпалени или зачервени. При нормално състояние венците са розови. Тук нямаме абсолютна антонимна двойка, нарушено е единството на противоположните понятия. Същото наблюдаваме и при констатацията „пломбата е счупена или паднала“, „пломбата е здрава или цяла“ - налице е частично противопоставяне на лексемите и известни нюанси в използване на промеждутъчните понятия за противопоставяне.

Непълни антоними се използват в изрази като бактериален и антибактериален ефект, пр. „Лечебните пасти имат доказано антибактериално действие“, впрочем в лингвистиката има известен спор дали това са чисти антоними. Интерес представляват антонимните словосъчетания като животозастрашаващ или животоспасяващ препарат. Пр. „Бактериите в устната кухина могат да попаднат в кръвта, да предизвикат образуване на тромби и да причинят животозастрашаващ ендокардит.“

Разбира се, не всяко понятие или явление има точен антоним. Понякога е възможно да се избере лексема с отсеньно значение, но често не можем да определим абсолютна противоположност. Например използваните глаголи в тема „Млечни зъби“ от „Учебник по български език за чуждестранни студенти по дентална медицина, Димитрия Желязкова, Наталия Янков, Пловдив, 2018 г.“, трудно бихме заменили с антоними. Относно твърдението, че зъбният емайл е най-твърдата субстанция в човешкото тяло, можем да противопоставим най-меката субстанция в човешкото тяло. Нещо неприложимо при глаголите, характеризиращи резците и кучешките зъби. „Те късат храната на парчета, а следващите я сдъвкват и смилат“. Тук имаме синонимно гнездо, индивидуално обозначено, без съответен коректив.

Антонимната двойка „постоянен и временен“ е третирана многократно при темата „Зъби“- авторите задават въпрос „Колко е общият брой на постоянните и временните зъби при човека или „Кои зъби изникват последни“. Квалификацията на постоянен и временен може да послужи като препратка към сходни процеси в денталната медицина или лексемите да разширят експресивно-стилистичното си значение, особено ако припомним до ситуации в реалния живот.

Авторите на „Учебник по български език за чуждестранни студенти по дентална медицина“ обръщат специално внимание на използването на антонимите като включват цели упражнения с антонимно значение при частите на речта - изменяеми и неизменяеми. Антоними се търсят и при определяне на временни и пространствени отношения. Общата сема е състоянието на организма. „Лявата и дясната страна на езика“, „моите зъби са здрави, а неговите са болни“, „обща или местна упойка“, „вредни навици или полезни навици“. При местоименията - нещо и нищо, винаги-никога, или „той не обича никого“ и „ще кажеш ли на някого“. Използването на едната лексема извиква представата за противоположното. Общата сема се

изразява на лексикално равнище чрез двата компонента. В денталната медицина изразът „вредни навици“ се асоциира с представата за „полезни навици“.

Например, ако навиците на малките пациенти, що се отнася до денталната грижа, са полезни, в бъдеще ще имат „красиви зъби“, а „грозните зъби ще бъдат следствие от „вредните навици“. Оттук и връзката с „вредни и полезни бактерии.“ или „процедурата е безвредна за зъбите, тъй като не се налага изпиляването им.“-метод в денталната медицина, при който се използва фотополимер за премоделиране коронките на зъбите. Тук антонимите вреден и безвреден не могат да се заменят с вреден и полезен, като при друг контекст. Логично е да се използват прилагателни имена. При тях антонимията е най-разпространена, с тях семантично се обозначават качествени признаци. В отделните случаи антонимната двойка добавя ново, имплицитно значение и обогатява изказа.

Ако тълкуваме изразите „ще запазим зъба“, „зъбът Ви може да бъде спасен“ или „ще извадим зъба“ нямаме пълно сходство в лексикалната съчетаемост с други думи, частично е нарушен антонимичният контекст, тъй като абсолютната противоположност на „запазвам“ е „унищожавам“, но семантичната връзка е жива.

Според най-новите технологии имплантът, изработен от цирконий, е по-качествен от титаниевия „затова изкуственият зъб стои като естествен“.

По-нататък в контекста на подадената информация се посочва, че „цирконият се използва в ортопедията за изработване на изкуствени стави. „Антонимната двойка „естествен-изкуствен“ намира логично място в денталната медицина, изразът „имаш красиви естествени зъби“ се приема като заключение или комплимент, докато в ортопедията е немислимо да употребим „имаш красиви естествени стави“. При твърдението „порцеланът е стабилен в устата“ употребата на единия антоним - /стабилен/ буди представа чрез семантичен анализ и за другия компонент на антонимната двойка - нестабилен. Ортопедите отбелязват, че пациентът има нестабилна походка. Една и съща антонимна двойка разчупва семантиката си в различни езикови ситуации, като противопоставянето е възможно да не бъде абсолютно. Понякога контрастните асоциативни връзки се нарушават, при тези случаи не говорим за абсолютна антонимия.

При анализ на темата „Бруксизъм“ се посочва, че пациентът е неспокоен, въпреки че „зъбите му са в добро състояние“, препоръчва се намаляване на стреса като „условие за спокоен сън“. В този случай антонимите спокоен и неспокоен изразяват противоположни значения чрез контрастни асоциативни връзки. Ако на пациента се обясни, че неспокойният му сън е следствие от определени обстоятелства, в съзнанието му моментално се насочва към необходимост от промяна, която да доведе до добро общо състояние на организма, т.е. корелацията „спокоен-неспокоен“ се активизира когнитивно. В практиката си стоматолозите често констатираат, че „пациентът е видимо притеснен“, в този случай антонимната двойка е „притеснен-спокоен“, с обща сема с другата двойка „спокоен-неспокоен“.

При работа с чуждестранни студенти, англоговорящи, се наблюдава особен интерес към антонимите в българския език. Проведените наблюдения в три групи от специалност дентална медицина в първи и втори курс водят до извода, че студентите успешно използват антонимните двойки при определени казуси в тяхната специалност. В практиката си на дентисти в горните курсове се налага общуване с български пациенти, така че употребата на антонимите е наложителна. Най-общият пример при анамнеза е определяне степента на сетивните усещания при допир на зъба с топло или студено, при обработка на твърда или мека храна, лекувани и нелекувани кариеси, мъртви или живи зъби, остра или тъпа болка, здрава или счупена пломба, бавно или бързо сдъвкана храна, местна или обща упойка, безкръвни манипулации и много други. Наблюденията ни показват, че около 10% от студентите грешат при употребата на компонента на антонимната двойка, като го заменят с друг, но въпреки това комуникацията е осъществена.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да кажем, че изучаването на антонимите в българския език е особено важно за студентите по дентална медицина.

Различните видове противопоставяния при антонимните двойки са застъпени в използваните учебници, така че да обогатят живия речник на студентите в практиката им и в реални езикови ситуации. В бъдещата ни работа ще разширим изследването и в областта на синонимите.

ЛИТЕРАТУРА

Желязкова, Д. & Н. Янкова (2018). *Учебник по български език за чуждестранни студенти по дентална медицина*. Пловдив: Лакс Бук.

Хегел, Г.Фр. (2010). *История на философията*. София.

Бояджиев, Т. (2011). *Българска лексикология*. София: СУ

Радева, В. (2017). *Българска лексикология и лексикография*. София: Изток-Запад.

Львов, М.Р. (2001). *Словарь антонимов русского языка*. Москва: Астпрес.